

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI KREATIV FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK VA METODIK ASOSLARI

Annotatsiya. Bugungi kunda boshlang'ich ta'lim ta'lim tizimining eng muhim qismidan biriga aylanganligi bejiz emas, chunki, bu bosqich ta'limning poydevori, asosi hisoblanadi. Ushbu bosqichda o'quvchilarda qaysi xususiyat, ko'nikmalarga e'tibor berilsa, ushbu xususiyatlar shakllanadi va rivoj topadi. Mazkur maqolada, insonning ijtimoiy hayotida zarur bo'ladigan kreativlikni boshlang'ich ta'lim davridan rivojlantirishning pedagogik asoslari haqida fikr-mulohaza yuritiladi. Shuningdek, ushbu masala bo'yicha tadqiqotchi-olimlarning ilmiy qarashlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: kreativlik, pedagogik shart-sharoit, motivlar, kreativ vazifa, boshlang'ich ta'lim, kreativ-reproduktiv.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ МЛАДШИХ КЛАССОВ

Аннотация. Начальное образование неслучайно стало сегодня одной из важнейших частей системы образования, ведь именно этот этап является фундаментом и фундаментом образования. На этом этапе, на какие бы характеристики и умения не обращалось внимание у учащихся, эти характеристики формируются и развиваются. В данной статье рассматриваются педагогические основы развития творчества, необходимого в социальной жизни человека, с периода начального образования. Также анализируются научные взгляды исследователей-ученых по данному вопросу.

Ключевые слова: Творчество, педагогические условия, мотивы, творческая задача, начальное образование, творчески-репродуктивный.

PEDAGOGICAL AND METHODOICAL BASES OF DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS

Abstract. It is no coincidence that primary education has become one of the most important parts of the education system today, because this stage is the foundation and foundation of education. At this stage, whatever characteristics and skills are paid attention to in students, these characteristics are formed and develop. This article discusses the pedagogical foundations of the development of creativity, which is necessary in the social life of a person, from the period of primary education. Also, the scientific views of researchers-scientists on this issue are analyzed.

Key words: Creativity, pedagogical conditions, motives, creative task, primary education, creative-reproductive.

Bugungi kunda insonning yashash shart-sharoitlari o'zgarmoqda, shu bilan birga o'quv jarayonida ham o'zgarishlar yuz bermoqda, atrofimizdagi dunyoning parametrlari jadallik bilan o'zgarmoqda. Ushbu o'zgarishlarning barchasi standart bilim, ko'nikma va malakalar doirasidagi xususiyatlar bo'yicha harakatlar zamonaviy jamiyatdagi o'zgarishlarga moslashishga imkon bermasligiga olib keldi.

Zamonaviy dunyoda inson faoliyatiga juda ko'p talablar qo'yiladi, ulardan biri uning kreativligidir. Ta'lim va tarbiya jarayonida kreativ shaxsni rivojlantirish ularning zamonaviy ta'limning ijtimoiy ahamiyatga ega vazifalaridan biriga aylanadi. Maktab o'zi standart bilim, ko'nikma va ko'nikmalar to'plamidan tashqariga chiqa oladigan, o'z tanlovini amalga oshiradigan va qaror qabul qila oladigan muvaffaqiyatli, har tomonlama rivojlangan odamni hayotga tatbiq etishi shart. Faqat bunday odam yangi dunyoda munosib yashay oladi.

O'quv jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishga yordam beradigan pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash uchun "pedagogik shart-sharoitlar" tushunchasini ilmiy tahlil qilish kerak. D. N. Ushakovning izohli lug'atiga ko'ra, shart majburiy holatlar, biror narsaning mavjudligini, amalga oshirilishini belgilaydigan, belgilaydigan zarur shartlar sifatida belgilanadi [9, 848 bet].

V. L. Muravyov "shartlar" ta'rifiga pedagogik yo'nalishni berib, ularni pedagogik jarayonning umumiy tamoyillariga bo'ysunadigan pedagogik faoliyatni tashkil etishga qo'yiladigan talablar va tavsifalar sifatida belgilaydi.

Kreativ shaxsning fazilatlarini shakllantirishni boshlash, uning kreativ fikrlashini rivojlantirish uchun eng qulay davr boshlang'ich maktab yoshidir.

Kreativlik-bu yaratish, yangisini topish, qaror qabul qilish va o'ziga xos va belgilangan shakldan tashqarida harakat qilish qobiliyatining asosidir. Tadqiqotchilar kreativ fikrlashni rivojlantirishning quyidagi darajalarini aniqlaydilar: nazariy, kreativ-reproduktiv. Kreativ fikrlashni rivojlantirishning nazariy darajasida bo'lgan shaxs kreativlik nazariyasining mohiyati to'g'risida bilimlarni egallash istagi bilan ajralib turadi. Reproductiv va kreativ darajada kreativ ko'nikmalarni individual reproduktiv darajada rivojlantirish amalga oshiriladi.

Kreativ fikrlashni maqsadli va tizimli rivojlantirish jarayoni kreativ fikrlashni rivojlantirishning kreativ-reproduktiv darajasi bilan tavsiflanadi, yaxlit va tizimli rivojlanish – mualliflik darajasi.

Kreativ fikrlashni rivojlantirishning bir darajasidan ikkinchisiga o'tish shaxsning kreativ fikrlashini rivojlantirishning yuqori darajasini rivojlantirishga tayyorligi (*psixologik, ilmiy, pedagogik va amaliy*) asosida amalga oshiriladi [8, 28 bet].

Boshlang'ich maktab yoshi - bu bolaning rivojlanishidagi muhim bosqich, bu bolaning kreativ fikrlashini aniqlash va rivojlantirish uchun qulaydir, chunki bu yoshda ularning turli jihatlari rivoj topadi:

- *kreativ va ta'lim traektoriyasining asoslari;*
- *samarali faoliyatning psixologik bazasi;*
- *atrofimizdagi dunyoga kreativ munosabati asosida shaxsning qadriyatlari, fazilatlarini, qobiliyatlari, ehtiyojlari majmuasi shakllanadi.*

O'quv faoliyatida amalga oshiriladigan boshlang'ich sinf o'quvchisining kreativ fikrlashini faqat o'quvchilarning ichki niyatlari o'qituvchi tomonidan belgilangan ob'ektiv vazifalarga to'g'ri kelganda samarali kuchga aylanadi.

Shuning uchun, har bir o'quvchiga xos bo'lgan kreativlikni rivojlantirish, buning uchun zarur bo'lgan fazilatlarini rivojlantirish, birinchi navbatda, ushbu jarayonga hissa qo'shadigan pedagogik shart-sharoitlarni yaratishni anglatadi.

Boshlang'ich maktab yoshida o'qituvchi tomonidan kreativ fikrlashni rivojlantirish jarayonini pedagogik malakalar asosida boshqarish zarur, bular:

- o'zi rivojlangan kreativ fikrlashning etkazuvchisi bo'lishi kerak;
- kreativ, rivojlantiruvchi va gumanistik yo'nalish bilan tavsiflanadigan o'quv jarayonini tashkil qiladi;
- ushbu jarayonni ilmiy, uslubiy va texnologik jihatdan tashkil qiladi;
- o'quvchilarning yosh xususiyatlariga asoslanib, pedagogik shart-sharoitlarni yaratadi [7, 67 bet].

Boshlang'ich sinf o'quvchisining kreativ fikrlashini muvaffaqiyatli rivojlantirish faqat uning shakllanishiga yordam beradigan muayyan shart-sharoitlar yaratilganda sodir bo'ladi. Psixologik va pedagogik adabiyotlarda quyidagi shartlar ta'kidlangan.

Birinchi shart - o'quvchining rolini o'zgartirish. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv jarayonidagi rolini tubdan o'zgartirish, unga ko'ra u o'z ehtiyojlari va qiziqishlarini tanlash, qondirish, kreativ fikrlashini amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'lgan bilimlarning faol ishtirokchisi pozitsiyasini egallashi kerak. Kreativ vazifalarni bajarishda o'quvchilar va o'qituvchining shaxsiy va faol o'zaro ta'siri zarur. Uning mohiyati to'g'ridan-to'g'ri va teskari ta'sirning uzluksizligi, o'zaro ta'sirni birgalikda yaratish sifatida tushunishdir.

Bundan tashqari, qulay psixologik muhitni yaratish muhim shartdir. Kreativ fikrlashni rivojlantirishga yordam beradigan ushbu muhitni yaratish: bolalarning ijodga bo'lgan istagini rag'batlantirish, boshlang'ich sinf o'quvchilarning kuchlari va imkoniyatlariga ishonish, har bir

o'quvchini so'zsiz qabul qilish, uning istaklari, ehtiyojlari, fikrlari, qiziqishlarini hurmat qilish, izoh va buyruqlardan to'xtalish kerak. Salbiy his-tuyg'ular (*qo'rquv, tashvish, o'ziga ishonchsizlik va boshqalar*) kreativ faoliyat natijasiga, ayniqsa boshlang'ich sinf o'quvchilarda salbiy ta'sir qiladi, chunki ular haddan tashqari hissiyot bilan ajralib turadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida do'stona muhit, barchaga g'amxo'rlik, ishonch va o'rtacha talabchanlik muhiti tashkil etilganda boshqariladigan qiladigan qulay psixologik muhit zarur.

Keyingi pedagogik shart - bu o'rganish uchun ichki motivatsiyani yaratish. Ta'limning ichki motivatsiyasining ahamiyatini uning boshlang'ich sinf o'quvchisining ishiga munosabati, o'zini yuqori baholashi, o'ziga bo'lgan ishonchi bilan tushunish kerak. Faqat ularning asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirish mumkin bo'ladi. Keyin kognitiv ehtiyoj, bolaning istagi, uning nafaqat bilimga, balki qidiruv jarayonining o'ziga bo'lgan qiziqishi, ruhiy ko'tarilish ko'proq aqliy zo'riqish ortiqcha ishlarga olib kelishi va bolaga foyda keltirishi uchun ishonchli kafolat bo'lib xizmat qiladi.

Bolaga to'g'ri pedagogik yordamni quyidagi shart sifatida ajratish mumkin. Aqlli, ko'zga tashlanmaydigan, xayrixoh yordam, bu o'qituvchining maslahati emas, balki yordamdir. O'quvchi uchun hech narsa qilishning hojati yo'q, agar u buni o'zi qila olsa. O'quvchi o'zi biror narsa haqida o'ylashi mumkin bo'lsa, u haqida o'ylay olmaysiz. Shuni ta'kidlash kerakki, kreativ fikrlashni rivojlantirish sharti - turli xil ish shakllarining kombinatsiyasi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari tomonidan kreativ vazifani bajarish maqsadlariga va uning qiyinchilik darajasiga qarab, o'quv jarayonida o'quvchilarning frontal, guruhli, individual ish shakllarini eng yaxshi birlashtirish. Individual va guruh shakllarining afzalligi shundaki, jamoaviy izlanish bir nechta o'quvchilarning to'plangan bilimlari, ko'nikmalari va qobiliyatlarini birlashtirishga imkon beradi, yangilik yaratish jarayonida muhim rol o'ynaydigan aks ettirish intensivligini oshirishga yordam beradi. Fikrlash jarayonida yosh o'quvchi nafaqat kreativ faoliyatni, balki kreativlik jarayonida o'zini ham biladi (*uning istaklari, motivlari, ehtiyojlari, imkoniyatlari va boshqalar*), bu unga ta'lim yo'nalishini o'zgartirishga imkon beradi.

Mavzulararo ham kreativ fikrlashni rivojlantirish shartlaridan biridir. Kreativ muammolarni hal qilishda, qoida tariqasida, tegishli va turli sohalaridagi bilimlardan foydalanish kerak va vazifa qanchalik qiyin bo'lsa, uni hal qilish uchun ko'proq bilim va kuch sarflash kerak.

Muvaffaqiyat holatini yaratish quyidagi shart sifatida ajralib turadi. Kreativ xarakterdagi vazifalar butun sinf o'quvchilari tomonidan birgalikda bajarilishi kerak. Ularni amalga oshirishda faqat muvaffaqiyat baholanadi. Har bir o'quvchida o'qituvchi individuallikni ko'rishi kerak. Siz eng muvaffaqiyatli o'quvchilar uchun kreativ shaxsan tayyorlamasligingiz va ular bilan barcha sinf o'quvchilariga berilgan oddiy vazifalarni almashtirmasligingiz kerak. Shuningdek, har bir o'quvchi uchun kreativ ishlarni mustaqil bajarish muhim shartdir. O'quvchi uchun eng katta kuch talab qiladigan muammolarni mustaqil ravishda hal qilish, agar bola o'z imkoniyatlari chegarasiga etib borsa va asta-sekin buni yanada oshirsa. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun kreativ faoliyatga qiziqishni faollashtiradigan va ushbu faoliyat uchun mos ko'nikmalarni rivojlantiradigan murakkab, ammo mumkin bo'lgan vazifalar zarur.

Kreativ vazifalarning xilma-xilligi, ularning mazmuni va taqdimot shakllari bo'yicha ham, murakkablik darajasi bo'yicha ham boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirish shartlaridan biridir. Kreativ va odatiy o'quv topshiriqlarining maqbul kombinatsiyasi va almashinuvi boy rivojlanish imkoniyatlariga ega, har bir boshlang'ich sinf o'quvchining proksimal rivojlanish zonasida o'qituvchining ishini tashkil etishga imkon beradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishda izchillik muhim shartidir, boshlang'ich ta'limning har qanday dasturida ko'zda tutilgan kreativ vazifalar va mashqlarning epizodik tabiati o'quvchilarning kreativ faoliyatini faollashtirishga yordam bermaydi va shu bilan boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishga etarlicha ta'sir ko'rsatmaydi.

Zamonaviy hayot shaxsda paydo bo'lgan muammolarni hal qilishda fikrlash va kreativlikning moslashuvchanligini talab qiladi. Yaqin kelajakda jamiyat qanchalik oldinga siljishi zamonaviy yosh avlodning kreativ fikrlashi va shuning uchun kognitiv faoliyati bilan belgilanadi. Ta'lim texnologiyalaridan foydalanish kreativ izlanish muhitini yaratadi, boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim va bilim faolligini oshiradi [6, 447 bet].

O'quv jarayonida muammoli ta'lim texnologiyalari orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishga hissa qo'shadigan pedagogik shart-sharoitlarga quyidagilar kiradi: boshlang'ich sinf o'quvchilari tafakkurining moslashuvchanligi, tezligi, aniqligi va o'ziga xosligini rivojlantirishga imkon beradigan texnologiyalaridan foydalangan holda maxsus vazifalarni tanlash.

O'quv jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ rivojlanishi uchun mo'ljallangan dasturlarining vazifalarini tanlash va tizimlashtirish, muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda ma'lumotlarni qayta ishlash boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish uchun muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalanishda muhim bosqichdir. Darsni ishlab chiqish bosqichida, boshlang'ich umumiy ta'limning davlat ta'lim standartiga muvofiq darsning maqsadini aniqlash, o'quv dasturlarini o'qitish, rivojlantirish, ta'lim funktsiyalari nuqtai nazaridan tanlash kerak.

Kreativ fikrlashning erkin namoyon bo'lishiga hissa qo'shadigan darsda qulay kreativ muhitni ta'minlash. Kreativ fikrlashni namoyon etish uchun sizga o'ziga xos muhit kerak – qulaylik, xayrixohlik, ozodlik muhiti, unda boshlang'ich maktab yoshidagi o'quvchi yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu sababli, boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirish uchun interfaol o'zaro ta'sir bilan jamoaning birgalikdagi faoliyati tashkil etiladi, o'qituvchi o'quvchilar faoliyatini boshqaradi va ularning xatti-harakatlarini boshqaradi.

Ta'limda muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish o'qituvchiga nafaqat yuqori malakali ixtisoslashtirilgan bilimlarni, balki ta'lim texnologiyalari sohasidagi bilimlarni, shuningdek, texnologiyadan foydalangan holda o'quv jarayonini tashkil etishning mavjud usullari va shakllariga ega bo'lishni taqdim etadi. Muammoli ta'lim texnologiyalari bilan ishlash uchun professional bilim va ko'nikmalar bilan katta tajribani birlashtirgan malakali mutaxassislar kerak.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari kreativligining mohiyati.

Ta'limning kommunikativ tabiatini tahlil qilish, o'qituvchi va o'quvchilarning didaktik jihatdan maqsadga muvofiq, yuqori samarali birgalikdagi faoliyatini tashkil etishni taklif qiladigan o'quv va kognitiv vaziyatlarni loyihalashning bunday printsiplari, usullari va shakllarini ishlab chiqish birinchi o'ringa chiqadi.

Dunyoning ko'plab mamlakatlarida (AQSh, Angliya, Frantsiya, Germaniya va boshqalar) kreativlik muammolarini o'rganish ayniqsa jadal olib borilmoqda. Ushbu tadqiqotlar natijalari ham empirik topilmalar, ham farazlar va tushunchalar edi, zamonaviy o'qituvchilarning eng katta e'tiboriga loyiqdir. Kreativlik tushunchasining o'zi sezilarli darajada qayta ko'rib chiqiladi. Bir qator mualliflar (S. Shtayn, A. Rotenberg, K. R. Hausman, A. Xatson va boshqalar) kreativlikning ta'rifini berib, u har qanday yangilikni anglatadi. Shu bilan birga, ular ushbu yangi ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatga ega, foydali bo'lishi kerakligini ta'kidlaydilar (R. shteyn). "Biz kreativ faoliyat va yangilikning mezon xususiyatlariga ega deb taxmin qildik" (A. Rotenberg va K. R. Xausman).

So'nggi yillarda xorijiy faylasuflar, sotsiologlar, psixologlar va o'qituvchilarning ko'plab guruhlar kreativlik muammolarini o'rganishni kuchaytirdilar. Ushbu guruhlar turli Monopollar va konsernlarni saxiylik bilan subsidiyalashadi. Xususan, o'nlab yillar davomida kreativlik muammosi bo'yicha tadqiqotlar olib borilmoqda. Hodisa turli pozitsiyalardan o'rganiladi: shaxsning kreativligi nazariyalari ishlab chiqiladi, kreativlik va kreativ fikrlash o'rganiladi, ko'rib chiqilayotgan kontseptsianing kontseptual apparatini ishlab chiqishga urinishlar qilinmoqda.

Ko'pgina olimlarning fikriga ko'ra, kreativlik har bir kishiga ozmi-ko'pmi xosdir: shaxs o'zini namoyon qilish, yangilikka intilish, yangi, o'ziga xos g'oyalarni amalga oshirish istagi bilan ajralib turadi. Shaxs kreativligining muhim tarkibiy qismi bu harakat qilish istagi, yangilik yaratish, avvalambor faol harakatdir.

Biz insonning rivojlanish jarayoni tarkibiy va funktsional elementlardan tashkil topgan va energiya manbayiga ega bo'lgan o'z-o'zini rivojlantiradigan ta'lim tizimida amalga oshirilishini aniqladik, bunda tizimli yondashuvdan foydalanib, biz tizimning elementi sifatida kreativlikni ajratdik. Kreativlik tushunchasini aniqlab, uning zamonaviy sharoitda ahamiyatini ko'rsatib, uni ta'lim tizimining o'quvchilari-sub'ektlari orasida rivojlantirish imkoniyatini ko'rib chiqish kerak [5, 92 bet].

Shunday qilib, xulosa qilishimiz mumkinki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishning pedagogik shartlari nafaqat boshlang'ich sinf o'quvchilarining rivojlanish xususiyatlariga, balki o'quv jarayonini tashkil etishga, uning tuzilishi va mazmuniga, shuningdek darsda ishlatiladigan vositalarga va o'qituvchining ushbu o'quv vositalari bilan ishlashga tayyorgarligi va tayyorgarligiga ta'sir qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Khotamov I.S., M.K.Olimov, G.R.Madrahimova, I.S.Foziljonov. Kreativ fikrlash. Kredit-modul bo'yicha (*O'quv qo'l-lanma*)./ T.: «Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», 2021. 192 bet.
2. Худойназаров Э. М. (2022). Синфдан ташқари ишлар ўқувчилар мантикий фикрлашини ривожлантириш омили сифатида: <https://doi.org/10.53885/edinres> 2022.8. 08.032
3. Khudoynazarov, E. (2023). Theoretical Foundations Of Growing Logical Thinking Of Elementary School Students. *International Bulletin of Engineering and Technology*, 3(5), 33-37.
4. Madрахimovich, K. E. (2023). Didactic Principles of Developing Logical Thinking in Students. *New Scientific Trends and Challenges*, 97-100.
5. Вяткин Л.Г., Тарский Ю.И. Психолого-педагогические основы развития креативного потенциала обучаемых (Акмеологические аспекты). - Саратов,- 1994,- 92 с.
6. Гилфорд. Д. Три стороны интеллекта // Психология мышления / Ред. А. М. Матюшкин. — М.: Прогресс, 1965.-525 с.-С. 447.
7. Глухова, С.Г. Развитие творческого потенциала младших школьников в учебной деятельности [Текст] : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / С.Г. Глухова. – Москва, 1997. – 67 с.
8. Самигуллина, Г.С. Развитие творческого потенциала личности: автореф. дисс... канд. пед. наук / Г.С. Самигуллина. - Казань, 2006. - 25 с.
9. Толковый словарь русского языка. Том I. Под ред. Д.Н. Ушакова. – М.:ООО «Издательство Астрель», ООО «Издательство АСТ», 2000. – 848 с.